

Teresa Maresz

Polsko-serbskie odkrywanie historii Propozycja współpracy w zakresie edukacji historycznej

ABSTRAKT: Artykuł zawiera analizę wydarzeń z dziejów serbskich i polskich obejmujących okres od średniowiecza do współczesności. Jego celem jest wykazanie podobieństw zachodzących w przeszłości dwóch państw słowiańskich – Serbii i Polski. Zestawienie zagadnień związanych z polityką dynastyczną na przestrzeni dziejów, a także problemy religijne, gospodarcze w obu państwach pozwalają na dokonanie porównań. Zwłaszcza polityka zagraniczna obu krajów oraz porównywalne losy narodów będących pod zaborem/okupacją państw sąsiednich skłania do przemyśleń.

Wnioski wypływające z tej analizy przemawiają za tym, żeby współczesnym pokoleniom w Serbii oraz w Polsce wzajemnie przybliżyć dzieje tych państw. W artykule zaproponowano rozwiązania merytoryczne oraz metodyczne opracowania wspólnego wydawnictwa dla celów edukacji historycznej. Propozycja ta nie była dotychczas przedmiotem dociekań naukowych, stąd poruszony problem badawczy nie ma żadnego odzwierciedlenia w literaturze polskiej i serbskiej.

Słowa kluczowe: Bałkany, kraje bałkańskie, Słowianie, Serbia, Polska, edukacja historyczna, edukacja szkolna, podręcznik szkolny.

Znajomość przeszłości pozwala lepiej zrozumieć teraźniejszość. Jednak, wbrew pozorom, społeczność europejska niewiele wie o sobie nawzajem. Edukacja historyczna w poszczególnych krajach z reguły skupia się na znajomości własnej przeszłości, a w mniejszym stopniu na poznawaniu historii powszechnej. W szkole, na lekcjach historii, dzieje państw sąsiednich są prezentowane fragmentarycznie. Jeżeli są już one poruszane, to głównie w kontekście stosunków bilateralnych. Natomiast dzieje krajów leżących na antypodach tego samego kon-

tymentu przybliży się uczniom jedynie szczątkowo. Ma to negatywne implikacje. Niewiedza na temat krajów bardziej odległych skutkuje brakiem orientacji w tym, co w przeszłości działo w się w nich, a także niezrozumieniem przyczyn wydarzeń współczesnych.

W związku z realizacją projektu „Stosunki polsko-jugosłowiańskie w XX wieku” w niniejszym artykule zostaną wykazane korzyści, wynikające z edukacji młodzieży szkolnej na temat dziejów Polski i Polaków w szkołach serbskich oraz przeszłości Serbii i Serbów w szkołach polskich. Wychodząc naprzeciw tej tezie proponujemy, na potrzeby edukacyjne, napisanie wspólnej książki polsko-serbskiej.

Przegląd informacji dotyczących ludów i państw bałkańskich zawartych we współczesnych polskich podręcznikach szkolnych do historii

W polskiej edukacji Bałkany i ich dzieje w szkole podstawowej, ze zrozumiałych względów, są pomijane. W ramach przedmiotu nauczania „historia i społeczeństwo” uczniowie poznają przede wszystkim dzieje ojczyste. Historia powszechna jest im prezentowana w kontekście najważniejszych wydarzeń, w tym dwóch wojen światowych. Jednak i te są omawiane w kontekście spraw polskich. Niewiele lepiej w tym zakresie jest w ramach edukacji historycznej w gimnazjum. Program nauczania do historii nie przewiduje zbyt wielu treści bałkańskich od średniowiecza po XIX wiek¹. Znacznie więcej jest ich w programie oraz w podręcznikach dla klasy pierwszej szkoły ponadgimnazjalnej w zakresie podstawowym (dotyczy wydarzeń XX wieku) oraz dla klas starszych – w zakresie rozszerzonym (od średniowiecza po czasy współczesne)². Należy jednak stwierdzić, iż pozwalają one na ogólną orientację w sytuacji Słowian południowych od zarania dziejów, poprzez czasy, gdy państwa bałkańskie znajdowały się w rozdarciu pomiędzy Węgrami (potem Austrią i Austro-Węgrami) a Turcją, aż po XX wiek, chociaż i tak w większości przypadków w tych podręcznikach są tylko niejako „świadkami” zachodzących wydarzeń. Częściej jedynie odnotowuje się ich istnienie aniżeli omawia udział w poszczególnych zdarzeniach.

¹ O tym, że na lekcjach historii w szkole polskiej niewiele mówi się na temat tego, co na przestrzeni wieków działo się na Bałkanach, autorka napisała w artykule *Dzieje państw bałkańskich w polskich podręcznikach szkolnych do nauczania historii*; zob. T. Maresz, *Istorija balkanskih zemalja u poljskim školskim udžbenicima za predavanje istorije*, [w:] *Jugoslovensko-poljski odnosi u XX veku. Zbornik radova*, urednici M. Pavlović, A. Zaćmiński, D. Bondžić, Beograd 2015, s. 455-481.

² W polskim systemie oświatowym szerzej (dogłębniej) historię poznają tylko uczniowie z klasy II i III w szkole ponadpodstawowej, którzy zdecydowali się na zdawanie matury z historii.

Wśród Słowian południowych wymieniani są Słoweńcy, Chorwaci i Serbowie³. Czasami do nich błędnie zalicza się Bułgarów⁴. W podręcznikach gimnazjalnych, jak i ponadgimnazjalnych, wśród państw bałkańskich powstałych w średniowieczu wymieniane są: Chorwacja, Serbia i Bośnia – najpierw jako księstwa, a później jako królestwa⁵. Jednak uczniom polskim nie wyjaśnia się ani okoliczności powstania tych państw, ani uwarunkowań zmian ustrojowych. O tym, że Bałkany w XIV-XV wieku stały się obiektem zainteresowania Węgier oraz Imperium Osmańskiego uczniowie dowiadują się wyłącznie z map podręcznikowych⁶.

Przez cały okres od XV do początków XIX wieku Bałkany i ich mieszkańcy nie znajdują się w orbicie zainteresowań autorów polskich podręczników do historii. Nic dziwnego – wydarzenia na tym obszarze nie są im niezbędne do omówienia dziejów państwa polskiego. Z tego też powodu w *Podstawie programowej kształcenia ogólnego* dla gimnazjum oraz szkoły ponadgimnazjalnej zostały one pominięte⁷. Do zagadnień bałkańskich w polskich podręcznikach do historii powraca się tuż przed omówieniem I wojny światowej. Problem wojen bałkańskich w każdym podręczniku dla gimnazjum oraz dla szkoły ponadgimnazjalnej bywa odnotowywany zarówno na mapach, jak i w tekście autorskim. Punktem wyjścia jest informacja o wsparciu udzielonym Serbii przez Rosję oraz o jej rywalizacji

³ *Blżej historii*, Podręcznik, Klasa 1 Gimnazjum; K. Kowalewski, I. Kąkolewski, A. Plumińska-Mieloch, Warszawa 2009 (wyd. IV), s. 155; *Poznać przeszłość, zrozumieć dziś. Starożytność – średniowiecze*, Podręcznik. Liceum ogólnokształcące klasa 2, cz. 1 – zakres rozszerzony; P. Żmudzi, Warszawa 2013, s. 52; *Zrozumieć przeszłość. Starożytność i średniowiecze*, Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum – zakres rozszerzony, cz. 1; R. Kulesza, K. Kowalewski, Warszawa 2013, s. 304.

⁴ W większości polskich podręczników do historii brakuje wyjaśnienia, że państwo bułgarskie utworzyli Protobułgarzy. Byli oni tureckim ludem koczowniczym, który uległ zeslawizacji. Hunowie, bo tak ich nazywano, przejęli język i obyczaje napływowych Słowian, którzy osiedlili się na ich terenie.

⁵ *Śladami przeszłości*, Podręcznik do historii dla klasy pierwszej gimnazjum, pod. red. S. Roszaka, Warszawa 2014 (wyd. 3), s. 169; *Śladami przeszłości*, Podręcznik do historii dla klasy drugiej gimnazjum, S. Roszak, Warszawa 2013 (wyd. 4), s. 10; *Poznać przeszłość, zrozumieć dziś. Starożytność – średniowiecze*, op. cit., s. 166, 306; 308.

⁶ *Śladami przeszłości*, Podręcznik do historii dla klasy drugiej gimnazjum ..., s. 110; *Poznać przeszłość, zrozumieć dziś. Starożytność – średniowiecze...*, s. 299; *Ciekawi świata. Historia 2, cz. 1. Od renesansu do rewolucji francuskiej*, Podręcznik dla szkół ponadgimnazjalnych – zakres rozszerzony, J. Ustrzycki, M. Ustrzycki, Gdynia 201, s. 165.

⁷ Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2012 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół, DzU 2012, poz. 977.

z Austro-Węgrami o wpływy na Bałkanach⁸. Do zbliżenia z Rosją doszło, gdy na tronie serbskim w 1903 r. zasiadł Petar I Karađorđević. Niekiedy w podręcznikach dla klas licealnych dodatkowo wzmiankuje się o jego planach zbudowania Wielkiej Serbii⁹. Sam przebieg wojen bałkańskich w większości przypadków został pokazany głównie na mapach¹⁰. Szerzej na temat tych wojen napisano w podręczniku dla szkoły ponadgimnazjalnej i to w zakresie rozszerzonym. Jest więc informacja o pierwszej wojnie bałkańskiej między Ligą Bałkańską (czyli Bułgarią, Czarnogórą, Grecją i Serbią) a Turcją (08.10.1912 – 30.05.1913), a także o drugiej wojnie bałkańskiej między Bułgarią a Serbią i jej sojusznikami (Grecją, Czarnogórą, Rumunią) oraz Turcją (29.06 – 10.08.1913)¹¹. W podręczniku tym zamieszczono rysunek satyryczny z 1912 r., zatytułowany „Kocioł bałkański”, pokazujący stosunek mocarstw europejskich do tych wojen (reprezentanci mocarstw podróżują na grzbiecie żółwia)¹².

Za to we wszystkich książkach szkolnych napisano o zamachu dokonany 28 czerwca 1914 r. w Sarajewie. Nieodzownym elementem tekstu odautorskiego jest fotografia lub rysunek związany z tym wydarzeniem. Najczęściej jest to zdjęcie arcyksięcia Franciszka Ferdynanda wraz z żoną wychodzących z ratusza na 10 minut przed zamachem¹³, czy też francuska ilustracja z 1914 r. ukazująca moment ich zastrzelenia przez Gavrilo Principa¹⁴, a także zdjęcie przedstawiające zatrzymanie Niemca Ferdinanda Behra, próbującego ratować Principa przed linczem, błędnie podpisane: „Gawriło Princip, który zabił arcyksięcia Franciszka Ferdynanda i jego małżonkę, został ujęty bezpośrednio po ataku. Zamachowiec należał do serbskiej organizacji terrorystycznej Czarna Ręka (foto: Sarajewo, 28.06.1914 r.)”¹⁵. Z reguły we wszystkich podręcznikach wyjaśniono, co w Saraje-

⁸ *Bliżej historii*, Podręcznik, Klasa 3 Gimnazjum, K. Kowalewski, I. Kąkolewski, A. Plumińska-Mieloch, Warszawa 2013 (wyd. IV), s. 161; *Śladami przeszłości*, Podręcznik do historii dla klasy trzeciej gimnazjum, S. Roszak, A. Łaskiewicz, Warszawa 2013 (wyd. 3), s. 248.

⁹ *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939*, Podręcznik do historii dla liceum ogólnokształcącego i technikum – zakres rozszerzony, cz. 3, P. Galik – wersja elektroniczna w World Wide Web: <http://img.nowaera.pl/dokumenty/Flipbook/Zrozumiec-przeszlosc-3/#p=1> (dostęp 15.08.2015), s. 294.

¹⁰ *Śladami przeszłości*, Podręcznik do historii dla klasy trzeciej gimnazjum, op. cit., s. 248; *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 296.

¹¹ *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 295-296.

¹² *Ibidem*, s. 295.

¹³ *Podróże w czasie*, Historia III, Podręcznik do gimnazjum, klasa trzecia, T. Małkowski, J. Rzeźniowiecki, Gdańsk 2013 (wyd. III), s. 236.

¹⁴ *Śladami przeszłości*, Podręcznik do historii dla klasy trzeciej gimnazjum, S. Roszak, A. Łaskiewicz, Warszawa 2013 (wyd. 3), s. 248; *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 301.

¹⁵ *Poznać przeszłość. Wiek XX*, Podręcznik do historii dla szkół ponadgimnazjalnych – zakres podstawowy, S. Roszak, J. Kłaczek, Warszawa 2012, s. 11.

wie wówczas się wydarzyło i jaki wpływ miało to na dalsze losy Europy i świata. Można zatem przeczytać o tym, że zamachu na arcyksięcia Franciszka Ferdynanda „dokonali serbscy nacjonaści”, a „młody Serb oddał do niego dwa strzały z pistoletu”¹⁶. Autorzy jednego z podręczników fakt ten skomentowali następująco: „dziś wiadomo, że serbscy oficerowie zlecili zamach, lecz nie poinformowali o tym swego rządu”¹⁷. Jest też mowa o 48-godzinnym ultimatum wystosowanym przez Austro-Węgry, które domagały się udziału w prowadzonym śledztwie na terenie Serbii, na co ta nie wyraziła zgody. To z kolei dla Austro-Węgieł stało się pretekstem do wypowiedzenia wojny Serbii (28.07.1914) i jak w jednym z podręczników napisano: „zadziałał efekt domina i wojna przerodziła się w konflikt o zasięgu kontynentalnym, a w dalszej perspektywie światowym”¹⁸. W tym też podręczniku, co należy do rzadkości, zamieszczono fragment manifestu cesarza Austro-Węgieł, w którym monarcha uzasadniał konieczność podjęcia kroków militarnych przeciwko Serbii¹⁹.

Przebieg działań wojennych na południu Europy w czasie I wojny światowej odnotowano w niewielkim zakresie. Poinformowano jedynie, że na froncie bałkańskim Serbia i Czarnogóra przez cały 1914 r. odpierały ataki Austro-Węgieł, ale w roku następnym poddały się. W następstwie tego Serbia znalazła się pod okupacją państw centralnych, a wojska serbskie były zmuszone opuścić kraj i wycofały się do Grecji. Do tekstu dołączono fotografię żołnierzy serbskich pod Salonikami (foto: Grecja, 1916 r.)²⁰.

W następstwie I wojny światowej powstała nowa mapa polityczna Europy. W ramach tzw. małego traktatu wersalskiego zapadła decyzja o utworzeniu Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców (Królestwo SHS). Na mocy postanowień traktatu pokojowego z 27 listopada 1919 r. w Neuilly-sur-Seine pod Paryżem Bułgaria została zobowiązana do wypłacenia Królestwu SHS reparacji wojennych w złocie oraz odszkodowania za dostawę węgla, a także musiała zwrócić zagarnięte w czasie wojny konie i bydło²¹. O przemianowaniu Królestwa SHS w Jugosławię uczniowie dowiadują się jedynie z opisów dołączanych do map podręcznikowych. Wśród państw europejskich powstałych po I wojnie światowej

¹⁶ *Bliżej historii*, Podręcznik, Klasa 3 Gimnazjum, op. cit., s. 168.

¹⁷ *Podróże w czasie*, Historia III..., s. 236.

¹⁸ *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 301.

¹⁹ Gwoli wyjaśnienia, na polskim rynku wydawniczym ukazało się wiele wypisów tekstów źródłowych zarówno dla gimnazjum, jak i szkół ponadgimnazjalnych, więc autorzy nie zamieszczali w swych podręcznikach stosownych tekstów źródłowych, licząc na to, że nauczyciele na lekcjach sięgną po nie właśnie do tych zbiorów dokumentów przystosowanych do potrzeb szkolnych.

²⁰ *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 308.

²¹ *Poznać przeszłość. Wiek XX*, op. cit., s. 18; *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 347-350.

wymieniano Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców wraz z adnotacją, że od 1929 r. nosiło ono nazwę Jugosławia²². Jej dzieje w dwudziestoleciu międzywojennym zostały sprowadzone do jednego faktu. W zestawieniu tabelarycznym dotyczącym rządów autorytarnych w państwach europejskich pod datą 1929 r. widnieje adnotacja o przewrocie dokonany w Jugosławii i objęciu rządów przez króla Aleksandara I Karađorđevicia, który władzę dyktatorską sprawował do 1934 r.²³ Natomiast na temat tych rządów, jak i polityki profrancuskiej oraz jego sprzeciwu wobec idei separatyzmu chorwackiego w tym podręczniku nie ma nawet wzmianki.

Również w większości polskich podręczników niewiele napisano na temat działań wojennych na terenie Jugosławii w czasie II wojny światowej. Jedynie na mapach podręcznikowych znajduje się notatka o tym, że w północnej części Jugosławii w kwietniu 1941 r. utworzono Niezależne Państwo Chorwacji²⁴. Zestawiając treści trzech podręczników dla szkoły ponadgimnazjalnej można otrzymać jakiś obraz tego, co się wówczas wydarzyło w Jugosławii. Nie zawsze jednak ten pakiet informacji jest równie wyczerpujący. W jednym z podręczników zaledwie odnotowano fakt powstania faszystowskiego Chorwackiego Ruchu Rewolucyjnego oraz udział państw Osi w zajęciu części Jugosławii²⁵, w kolejnym wspomniano o obaleniu przez gen. Dušana Simovicia proniemieckiego rządu, a także wzmiankowano o chorwackich nacjonalistach (ustaszach) z Ante Paveliciem na czele, którzy w Zagrzebiu ogłosili powstanie Niepodległego Państwa Chorwackiego. Dopełnieniem była informacja o przejęciu pod okupację części terenów Jugosławii przez Niemcy, Włochy, Rumunię i Bułgarię²⁶. Natomiast w trzecim z analizowanych tu podręczników tych informacji nie ma wcale²⁷.

Układ sił po II wojnie światowej na Bałkanach autorzy jednego z podręczników skwitowali stwierdzeniem: „W Jugosławii władzę przejęli komuniści, ale w wyniku konfliktu Josipa Broz Tito ze Stalinem ten kraj zachował niezależność, a jego władze nawet współpracowały z państwami zachodnimi”²⁸. Nie wy-

²² *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006*, Podręcznik do historii dla klasy I szkół ponadgimnazjalnych – zakres podstawowy, A. Brzostowski, G. Szczepański, Warszawa 2012, s. 13; *Ciekawi świata, Historia. Podręcznik – zakres podstawowy*, J. Ustrzycki, Gdynia 2012, s. 13; *Poznać przeszłość. Wiek XX...*, s. 20; *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 348.

²³ *Zrozumieć przeszłość. Lata 1815-1939...*, s. 354.

²⁴ *Poznać przeszłość. Wiek XX...*, s. 136; *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006...*, s. 134.

²⁵ *Poznać przeszłość. Wiek XX...*, s. 140.

²⁶ *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 150.

²⁷ *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006...*

²⁸ *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 227.

jaśniono uczniom, na czym polegał ten „konflikt”. Nie napisano też o kryzysie w stosunkach radziecko-jugosłowiańskich w 1948 r. ani o „własnej koncepcji komunizmu” i samodzielnej polityce Jugosławii na arenie międzynarodowej (m.in. zaangażowanie w wojnę domową w Grecji czy też w sprawie Albanii), co w konsekwencji w 1948 r. doprowadziło do wykluczenia Komunistycznej Partii Jugosławii z Kominformu. Przytoczone wyżej zdanie, mówiące o „zachowaniu niezależności” przez Jugosławię, z jednej strony oddaje stan faktyczny w tym kraju, ale – niestety – nie wyjaśnia uczniom, co wówczas się wydarzyło. Taki komunikat jest w stanie zrozumieć jedynie osoba, która ma wiedzę pozapodręcznikową, ale nie uczeń. Dopiero 10 stron dalej do rysunku satyrycznego, zatytułowanego „Jugosłowiańskie fajerwerki”, dołączony został następujący komentarz: „Tito [Josip Broz Tito – TM] nie chciał być narzędziem Stalina. Pragnął sam być dyktatorem i tym samym, w następstwie aresztowań i egzekucji zwolenników Stalina, od kwietnia 1948 r. Jugosławia stała się kolejnym krajem demokracji ludowej, jednak niezależnym od Moskwy”²⁹. W innym z podręczników, fotografii pokazującym Josipa Broza Tita przyjmującego defiladę (1958 r.), towarzyszy następujący zapis: „Prowadził skuteczną politykę wobec narodów Jugosławii, co pozwalało mu na utrzymanie jedności kraju”³⁰. Jednak nigdzie nie wyjaśniono, na czym polegała ta jego „skuteczna polityka”.

Natomiast we wszystkich podręcznikach odnotowano fakt rozpadu Jugosławii. Jedni autorzy narracji podręcznikowej uczynili to w miarę dokładnie, natomiast inni ograniczyli się do podstawowych informacji. Uczniowie otrzymują więc w miarę dokładną chronologię wydarzeń prowadzących do podziału Jugosławii, poczynając od pierwszych zamieszek w Kosowie (Albańczycy dążyli do oderwania tej prowincji i przyłączenia jej do Albanii), po ogłoszenie niepodległości przez Słowenię i Chorwację (25.06.1991 r.), Macedonię (17.11.1991 r.) oraz Bośnię i Hercegowinę (05.04.1992 r.)³¹. W dwóch innych podręcznikach, pisząc o wojnie domowej w Jugosławii wskazywano w tym konflikcie na aspekt religijny, narodowościowy oraz czystki etniczne³². „Serbowie krwawo rozprawili się z kosowskimi separatystami. (...) Walki w Bośni były niezwykle brutalne, a ich bilans był tragiczny – w ciągu dwóch lat zginęło ponad 200 tys. ludzi, dopuszczano się też zbrodni wojennych i aktów przemocy wobec ludności cywilnej. Według szacunkowych danych żołnierze serbscy dopuścili się gwałtów na blisko 20

²⁹ *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 238.

³⁰ *Poznać przeszłość. Wiek XX...*, s. 255.

³¹ *Ibidem*, s. 344-346.

³² *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 280-281; *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006...*, s. 276.

tys. bośniackich kobiet”³³. W tym wszystkim eksponowano negatywną postać Slobodana Miloševicia, serbskiego nacjonalisty.

Osobnym problemem w podręcznikach polskich jest kwestia uznania niezależności Kosowa, której niekiedy poświęcono oddzielny rozdział. Do tekstu dołączane są wymowne zdjęcia obozu dla uchodźców, podpisane: „Koszty wojny w Jugosławii – Kosowo”³⁴. Jako przyczynę wszczęcia interwencji NATO w ramach tzw. planu pokojowego wskazywano na brak porozumienia z Miloševiciem, który prowadził czystki etniczne. Co prawda wspomina się o atakach lotniczych na tym terenie, ale, jak napisano: „były to pomyłkowe bombardowania NATO” na pociąg pasażerski, konwój uciekinierów i ambasadę chińską w Belgradzie. Z kolei autorzy innego podręcznika ograniczyli się do zapisu: „Krwawe starcia [w Bośni – TM] zakończyła w 1995 r. interwencja zbrojna NATO (naloty)” oraz „Krwawe prześladowania muzułmanów doprowadziły w 1999 r. do interwencji NATO. Trwające 78 dni intensywne naloty i międzynarodowe sankcje nałożone na Jugosławię zmusiły Serbów do wycofania się z Kosowa, a kontrolę nad nim przejęły siły międzynarodowe”³⁵. Natomiast autorzy kolejnego podręcznika zauważyli jedynie, iż w 1999 r. doszło do „interwencji sił NATO, które przejęły kontrolę nad Kosowem”, ale to nie zapobiegło „zbrodniom dokonywanym na Serbach i Romach oraz niszczeniu zabytków kultury materialnej”³⁶. Na koniec padło tylko stwierdzenie, że w 2008 r. Kosowo ogłosiło niepodległość i zostało uznane przez wiele państw, w tym i przez Polskę³⁷.

Dopełnieniem przedstawionych treści są mapy podręcznikowe, na których zaznaczono nowe granice państw powstałych po rozpadzie Jugosławii³⁸. Ich nieodłącznym elementem prawie zawsze jest wskazywanie na konflikty na tle etnicznym i religijnym. Oprócz granic państwowych pokazywane są skomplikowane podziały wewnętrzne w nowo powstałych państwach, w których mieszkają zarówno Serbowie, Chorwaci, Słoweńcy, Macedończycy, Albańczycy, jak też Bośniacy. Nakłada się na te podziały rozwarstwienie społeczeństwa na tle religijnym na katolików, prawosławnych i muzułmanów. W jednym z podręczników na mapie wytyczona została linia wynikająca z porozumienia z Dayton – układu pokojowego kończącego wojnę w Bośni (wynegocjowany w listopadzie 1995 r.,

³³ *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 281.

³⁴ *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006...*, s. 277.

³⁵ *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 281.

³⁶ *Poznać przeszłość. Wiek XX...*, s. 346.

³⁷ *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006...*, s. 277; *Poznać przeszłość. Wiek XX...*, s. 346; *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 281.

³⁸ *Ciekawi świata, Historia, Podręcznik – zakres podstawowy...*, s. 280; *Poznać przeszłość. Wiek XX...*, s. 346; *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006...*, s. 277.

a oficjalnie podpisany w Paryżu 14 grudnia 1995 r.). Jednak w tekście autorskim tych informacji zabrakło³⁹.

Jak wynika z powyższej analizy, wiadomości o dziejach państw bałkańskich w polskich podręcznikach do historii nie ma zbyt wiele. Problem ludów bałkańskich i ich państw sprowadza się do omówienia Słowian południowych w średniowieczu oraz wojen bałkańskich przed I wojną światową i związanym z nią zamachem w Sarajewie, a także w dwóch kwestiach – powstanie i rozpad Jugosławii. Jest mowa tylko o powstaniu pierwszych państw na Bałkanach: Serbii oraz Chorwacji w średniowieczu, a także o okolicznościach ukształtowania się Jugosławii w XX wieku, by na koniec powrócić do powstania niepodległej Serbii oraz Chorwacji i pozostałych państw bałkańskich. Polscy uczniowie nie zawsze są w stanie prześledzić zmiany graniczne, ustrojowe czy też religijne na Bałkanach. Nie wiedzą, kiedy i w jakich okolicznościach poszczególne państwa znalazły się w granicach Węgier, Austrii czy też Turcji. Nawet przyczyny zamachu w Sarajewie nie dla wszystkich uczniów są zrozumiałe (przypomnijmy – obecnie w Polsce funkcjonują różne podręczniki). Za to znacznie lepiej w podręcznikach wyjaśniono im złożoność sytuacji Jugosławii zarówno początków, jak i rozpadu tego państwa. Jednak należy stwierdzić, że polski uczeń ma ogólne rozeznanie w tym, co na przestrzeni wieków działo się na Bałkanach. Warto przyrzeć się serbskim, chorwackim, albańskim i innym podręcznikom do historii, aby sprawdzić, czego na temat Polski dowiadują się uczniowie z tych państw.

Biorąc pod uwagę znikomą wiedzę na temat tego, co w tym samym czasie działo się na dwóch krańcach Europy, warto by pokusić się o opracowanie polsko-serbskich materiałów dydaktycznych na temat Słowian mieszkających na północy i południu tego kontynentu, zwłaszcza że ich korzenie są wspólne. Nie chodzi o nazbyt obszerne i rozbudowane treści, ale raczej o ich uporządkowanie i zestawienie wydarzeń zachodzących w tym samym czasie na ziemiach polskich i serbskich.

Porównanie dziejów Polski i Polaków z dziejami jednego z narodów bałkańskich – Serbów i ich państwa

Porzucając koncepcję autochtonów i przychylając się do poglądów allochtonów na temat pochodzenia Słowian można mówić o wspólnych praprzodkach plemion polskich i plemion dających początek Słowianom południowym. Praszłowianie najprawdopodobniej pochodzą z obszarów środkowego Dniepru, a na

³⁹ *Ku współczesności. Dzieje najnowsze 1918-2006...*, s. 277.

tereny dzisiejszej Polski przybyli dopiero około 500 r.n.e.⁴⁰ Jedni naukowcy, korzystając ze źródeł pisanych z pierwszej połowy VI wieku uważają, iż ówczesny świat słowiański obejmował obszar od górnej Wisły po zewnętrzny łuk Karpat Wschodnich i Południowych oraz dolny Dunaj⁴¹. Z kolei archeolodzy wskazują na obszar od Dniepru do Odry⁴².

W średniowieczu na ziemiach dzisiejszej Polski mieszkali m.in. Wiślanie, Polanie oraz ogólnie nazywani Pomorzanie, Lędzianie i Ślężanie. Nazwy poszczególnych plemion śląskich znamy dzięki Geografowi bawarskiemu⁴³. Natomiast w *Powieści minionych lat* Lędzianie zostali nazwani Lachami⁴⁴. Nazwa ta niekiedy była przenoszona na pozostałe plemiona polskie. Dla porównania, przyjrzymy się pierwszym plemionom serbskim. W kronice Fredegara (*kronika Historia Francorum*) pod datą 631 r. wzmiankuje się o kupcu frankijskim Samonie, który nakłonił część Serbołużyczan (mieszkańców Łużyc z pogranicza dzisiejszych Niemiec, Czech i Polski, z tzw. Białej Serbii – praojczyzny Serbów), aby razem z Chorwatami wyruszyli na południe i w walce z Awarami wsparli Sklawinów u wybrzeży Dalmacji⁴⁵. Z terenów Białej Serbii na Bałkany poprowadził ich „Nieznany książę” (serb. *Nepoznati knez*). W następstwie tego grupa Serbów osiedliła się pomiędzy górami Dynarskimi, Szarą Planicą i Skopijską Czarną Górą a Sawą i Dunajem na północy. Obszar przez nich zamieszkały nazwano Zagorje, dla odróżnienia od terenów nadmorskich – Primorja. Chociaż i na tym drugim terytorium można odnaleźć ślady mniejszych plemion serbskich, którzy wymieszali się ze Sklawinami mieszkającymi w Górnej Dalmacji⁴⁶. W ten oto sposób stali się protoplastami Serbów bałkańskich.

⁴⁰ K. Moszyński, *Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian*, Kraków 1926; J. Strzelczyk, *Od Prasłowian do Polaków*, Kraków 1987; K. Godłowski, *Pierwotne siedziby Słowian*, Wybór pism, red. M. Parczewski, Kraków 2000.

⁴¹ M. Parczewski, *Najdawniejsza Słowiańszczyzna w świetle danych historycznych oraz archeologicznych*, [w:] *Cień Światowita. Czyli pięć głosów w sprawie etnogenezy Słowian*, red. A. Kokowski, Lublin 2002, s. 26-68; L. A. Tyszkiewicz, *Słowianie w historiografii antycznej do połowy VI wieku*, Wrocław 1990, s. 30.

⁴² P. Urbańczyk, *Polski węzeł słowiański*, [w:] *Nie-Słowianie o początkach Słowian*, red. P. Urbańczyk, Poznań-Warszawa 2006, s. 141.

⁴³ H. Łowmiański, *O identyfikacji nazw Geografa bawarskiego*, „Studia Źródłoznawcze” 1958, t. 3, s. 1-22.

⁴⁴ *Povest' vrenennyh let. Po Lavrent'evskoj letopisi 1377 g.*, č. 1-2, podgot. teksta, per. s drevnerus. i komentar. pod red. V.P. Adrianovoj-Peretc, Moskva-Leningrad 1950; *Powieść minionych lat*, opracowanie i tłumaczenie F. Siedleckiego, Wrocław-Warszawa-Kraków 1968.

⁴⁵ G. Labuda, *Pierwsze państwo słowiańskie. Państwo Samona*, Wodzisław Śląski 2009, s. 195.

⁴⁶ T. Wasilewski, *Historia Jugosławii do XVIII wieku*, [w:] J. Skowronek, M. Tanty, T. Wasilewski, *Historia Słowian południowych i zachodnich*, Warszawa 1988, s. 30 i 62.

Pierwotnie plemiona zarówno polskie, jak serbskie czciły siły przyrody, obdarzały kultem ożywione ciała niebieskie i zjawiska atmosferyczne⁴⁷. Jedni i drudzy oddawali cześć i kultywowali tych samych bogów. Z czasem każde plemię słowiańskie posiadało własne bóstwo opiekuńcze, a w X wieku, w dobie kształtowania się wczesnofeudalnych państw ponadplemiennych, rozwinął się kult ogólnopaństwowy. Głównym bóstwem zostawał bóg plemienia dominującego nad innymi. Tak było na przykład z kultem Peruna (boga grzmotów i piorunów) na Rusi, czczonego również przez Serbów, a także i Swaroga, któremu cześć oddawali Słowianie na ziemiach polskich. Zresztą zarówno Swaróg (bóg nieba, słońca i ognia), jak i jego syn – Dadźbóg (bóstwo solarne) byli czczeni również przez Serbów.

W IX wieku związki plemienne przybyłe na Bałkany zaczęły przeistaczać się w pierwsze państwa. Obok Dukli, później zwanej Zetą, Trawunii i Humenu, na północy powstało księstwo Serbii. W połowie IX wieku na jego czele stanął książę Vlastimir z dynastii Višeslaviciów⁴⁸. Przodkowie Vlastimira: Višeslav, Radoslav i Prosigoj są znani jedynie z imienia, podobnie jak przodkowie Mieszka I: Siemowit, Lestek, Siemomysł. Jednak dynastia Višeslaviciów wygasła już w połowie X wieku. W tym samym czasie na ziemiach polskich nastąpił wzrost terytorialny Polan, którzy zdominowali sąsiednie państewka plemienne. Pierwszym udokumentowanym w zapisach kronikarskich księżę Polan – Mieszko – w 966 r. przyjął chrzest w obrządku łacińskim i rozpoczął się proces chrystianizacji państwa Polan⁴⁹. Do chrztu Serbii doszło sto lat wcześniej, bo już w drugiej połowie IX wieku (w 879 lub 880 r.) za panowania Muncimira, syna Vlastimira⁵⁰. Tak więc początkowo w Serbii dominował kościół łaciński, a po podbojach Symeona Wielkiego został on włączony do Bułgarskiego Kościoła Prawosławnego, językiem liturgicznym natomiast stał się cerkiewnosłowiański⁵¹.

W czasach, gdy na ziemiach polskich wciąż panowała dynastia Piastów – w Serbii na tronie zasiadali władcy z dwóch kolejnych dynastii: Vukanoviciów i Nemaniciów⁵². Zarówno Piastom, jak i panującym z obu dynastii serbskich

⁴⁷ W. Szafranski, *Religia Słowian*, [w:] *Zarys dziejów religii*, red. J. Keller, W. Kotański, W. Tyloch, B. Kupis, Warszawa 1988, s. 459-460.

⁴⁸ T. Wasilewski, op. cit., s. 62-64.

⁴⁹ Anonim tzw. Gall, *Kronika polska*, przełożył R. Grodecki, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1989 (wyd. 6), s. 19. Rok 966 jako data chrztu ostatnimi czasy zaczyna być kwestionowana przez badaczy i należy ją traktować jedynie w kategoriach umownych.

⁵⁰ L. Podhorodecki, *Jugosławia. Zarys dziejów*, Warszawa 1979, s. 60.

⁵¹ *Patriarchat Serbski*, „Kalendarz Prawosławny” 2003, s. 194.

⁵² J. Leśny, *Studia nad początkami serbskiej monarchii Nemaniczów (połowa XI – koniec XII wieku)*, Wrocław 1989.

przyszło na przestrzeni kilku wieków zmagać się z sąsiadami. Polacy głównie walczyli i procesowali się z Krzyżakami, a Serbowie z Bułgarami i Bizancjum. Po upadku dynastii Višeslaviciów we wschodniej części państwa serbskiego powstała Raška⁵³. Pod rządami dynastii Nemaniciów nazwa Raška została porzucona i powrócono do określenia – Serbia. Od 1217 r. była ona królestwem, a od 1346 r. – Carstwem Serbów i Greków. Na ziemiach polskich do pierwszej koronacji doszło w 1025 r. za panowania Bolesława Chrobrego i pomimo okresu rozbicia dzielnicowego tytuł ten pozostał aż do czasów ostatniego z dynastii Piastów – Kazimierza Wielkiego, który panował w latach 1333-1370⁵⁴. To za jego panowania państwo polskie zaczęto nazywać Koroną Królestwa Polskiego (łac. *Corona Regni Poloniae*). Jego władanie można porównać do rządów Stefana Uroša IV Dušana z dynastii Nemaniciów, panującego w latach 1331-1355⁵⁵. Obaj monarchowie w tym samym czasie dokonali kodyfikacji prawa i ogłosili statuty: Kazimierz Wielki – w Piotrkowie i Wiślicy (1356 i 1362 r.), a Stefano Dušan – w Skopje (1349 r.). Obaj też przeprowadzili reformy administracji państwa oraz przyczynili się do rozwoju gospodarczego swych krajów. Popierali handel, przyczynili się do rozwoju górnictwa – w Polsce: rozwój kopalni soli, srebra i ołowiu, a w Serbii: srebra i ołowiu. Władcy ci powiększyli dochód królewski, wprowadzając cła i podatki, a zyski pochodzące z nich wzbogacały skarbiec państwa. Uporządkowali stosunki społeczne, potwierdzając pozycję szlachty. Za ich panowania zintegrował się stan mieszczański. Co różniło tych monarchów? Obaj byli królami w swych państwach, ale Stefano Dušan od 1346 r. został pierwszym carem Serbii. On też potępił „herezję łacińską” i zakazał prawosławnym Serbom zawierania związków małżeńskich z katolikami. Natomiast Kazimierz Wielki wręcz odwrotnie – zachęcał Żydów do osiedlania się w Polsce i w 1334 r. rozszerzył na całe Królestwo Polskie postanowienia statutu kaliskiego księcia Bolesława Pobożnego dotyczącego gmin żydowskich, wyjmując je spod jurysdykcji prawa niemieckiego i podporządkowując sądom królewskim. Rok 1370 w Polsce zakończył panowanie Piastów, a rok 1371 w Serbii – Nemaniciów.

W obu państwach władzę zaczęły sprawować nowe dynastie: w Polsce – Jagiellonowie, a w Serbii – Hrebeljanowicie. Obaj protoplaści dynastii zasiedli na tronie za sprawą ożenku. Władysław Jagiełło po unii w Krewie w 1385 r. wziął ślub z Jadwigą Andegaweńską (królem Polski)⁵⁶, a Lazar Hrebeljanović w 1353

⁵³ Nazwa pochodzi od rzeki Raszki i położonego nad nią miasta Ras.

⁵⁴ J. Wyrozumski, *Kazimierz Wielki*, Wrocław 1982.

⁵⁵ Z. Okniński, *Stefan Duszan, car Serbów i Greków*, Kraków 1932.

⁵⁶ Istnieje bogata literatura na ten temat; zob. m.in.: M. Kosman, *Jagiełło królem Polski*, Warszawa 1968; S.M. Kuczyński, *Litwin i Andegawenka*, Katowice 1974; J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 1990; P. Wiszewski, *Władysław Jagiełło i jego czasy*, Wrocław 2003.

r. ożenił się z Milicą z rodu Vukanowiciów (bocznej gałęzi carskiej i królewskiej dynastii Nemaniciów)⁵⁷. Zarówno Jagiełło, jak i Lazar stoczyli bitwy, które miały istotne znaczenie dla dalszych losów swych państw. Władysław Jagiełło wraz z Witoldem, dowodząc połączonymi siłami polsko-litewskimi, w 1410 r. pod Grunwaldem pokonał Zakon krzyżacki, wspomagany przez rycerstwo zachodnioeuropejskie pod dowództwem wielkiego mistrza Ulricha von Jungingena⁵⁸, a Lazar Hrebeljanović poniósł klęskę w 1389 r. na Kosowym Polu w starciu z wojskami osmańskimi, dowodzonymi przez sułtana Murada⁵⁹. W obu bitwach zginęli dowódcy wojsk przeciwnika, ale wynik ich był zgoła odmienny. Bitwa pod Grunwaldem osłabiła Zakon krzyżacki, a przegrana bitwa na Kosowym Polu umożliwiła Turkom dominację na Bałkanach.

Obie bitwy obrosły mitem. Zwycięstwo grunwaldzkie w XIX wieku, w czasach gdy Polacy byli pozbawieni własnego państwa, było potrzebne jako pozytywny przykład „ku pokrzepieniu serc”. To wtedy powstał obraz „Bitwa pod Grunwaldem” Jana Matejki oraz książka *Krzyżacy* Henryka Sienkiewicza. Po II wojnie światowej mit i symbolikę Grunwaldu w celach propagandowych wykorzystywały władze PRL – obchody rocznicowe pokazywały stan ówczesnych stosunków PRL – RFN oraz podkreślały słowiańskie braterstwo krwi i przyjaźń polsko-rosyjską. Również mit kosowski sprzyjał kształtowaniu serbskiej tożsamości narodowej⁶⁰. Rzutował na dalsze stosunki serbsko-tureckie: nastąpił upadek Serbii i zaczął się okres okupacji tureckiej. Książę Lazar Hrebeljanović, zamordowany przez Turków, urósł do roli męczennika i twórcy przymierza Serbów z Bogiem⁶¹. Dodatkowo mit kosowski podkreśla znaczenie Kosowa, które w kulturze serbskiej zyskało rangę narodowego sanktuarium (serbska Golgota), kolebki kultury i państwowości serbskiej. Przez pryzmat tamtych wydarzeń łatwiej zrozumieć współczesną politykę Serbii wobec tego regionu.

Niebawem losy następców obu wspomnianych wyżej monarchów skrzyżowały się. Đorđe Branković, będący następcą Hrebeljanowiciów, w czasie wojny domowej (1440-1443) pomiędzy Habsburgami a Władysławem III lawirował między królową wdową Elżbietą a Władysławem (zwanym później Warneń-

⁵⁷ R. Mihajlić, *Lazar Hrebeljanović: istorija, kult, predanje*, Beograd 1989.

⁵⁸ S. Kuczyński, *Bitwa pod Grunwaldem*, Katowice 1987.

⁵⁹ I. Czamańska, J. Leśny, *Bitwa na Kosowym Polu 1389*, Poznań 2015. Turcy osmańscy po pokonaniu Serbów na Kosowym Polu w 1389 r. niebawem podporządkowali sobie Bułgarów (1393 r.) i osiągnęli dominację na Bałkanach.

⁶⁰ M. Vučinić, *Kosovski mit i srpski nacionalni identitet*, <http://www.nspm.rs/kulturna-politika/kosovski-mit-i-srpski-nacionalni-identitet.html> (20.08.2015).

⁶¹ D. Gil, *Prawosławie, Historia, Naród. Miejsce kultury duchowej w serbskiej tradycji i współczesności*, Kraków 2005, s. 174.

czykiem)⁶². W bitwie pod Warną (1444 r.), będąc lennikiem sułtana, zachował neutralność. Ostatnim władcą (despotą) niepodległej Serbii był najmłodszy syn Đorđe Brankovicia – Stefano Branković (Stefan V Ślepy).

Tu znowu mamy podobieństwo w dziejach serbskich i polskich. Od połowy XV wieku przez 400 lat Serbia znajdowała się pod okupacją turecką, a Polska od czasów rozbiorów dokonanych w XVIII wieku dostała się na 123 lata pod zabory: pruski, austriacki i rosyjski.

Zanim jednak do tego doszło, Polska Jagiellonów, a potem i za czasów królów elekcyjnych utrzymywała stałe kontakty z Turcją. Od 1414 r. nieprzerwanie do dzisiaj w Ankarze był polski ambasador⁶³. Swych przedstawicieli w Turcji miały rządy powstańcze w latach 1830-1831 oraz 1863-1864. Turcja nigdy nie uznała traktatów rozbiorowych Rzeczypospolitej⁶⁴. Jednak nie znaczy to, że na przestrzeni wieków nie dochodziło do konfliktów zbrojnych między tymi dwoma państwami. Cały XVI wiek charakteryzował się w miarę poprawnymi stosunkami polsko-tureckimi, chociaż terenami spornymi były Mołdawia, Wołoszczyzna i Siedmiogród. Jednak już w XVII wieku doszło do konfrontacji polsko-tureckiej i bitew pod Cecorą, Chocimiem czy też Wiedniem. Konflikt między obu państwami zakończył pokój zawarty w Karłowicach w 1699 r.⁶⁵

W tym samym czasie Serbowie, jako jedyny naród na Bałkanach, nie pogodziwszy się z utratą samodzielności już w XVI wieku organizowali wystąpienia antytureckie. Serbia w XVII-XVIII wieku wielokrotnie była objęta walkami partyzanckimi, skierowanymi przeciwko władzy tureckiej i panom feudalnym⁶⁶. Jednak pojedyncze, nieskoordynowane protesty nie przyniosły sukcesu. Dlatego też Serbowie zaczęli szukać sojuszników i powiązania kwestii niepodległości swego kraju ze sprawą ogólnoeuropejską. Wielkie nadzieje pokładali w „Lidze Świętej” – w związku państw katolickich skierowanym przeciwko Turcji. Jednak jej kres położył wspomniany już pokój w Karłowicach w 1699 r. Również nie-

⁶² M. Spremić, *Despota serbski Jerzy Branković i bitwa pod Warną 1444 roku*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et studia” 1997, t. 8, s. 39-50.

⁶³ Pełna lista przedstawicieli Polski w Turcji w latach 1414-2013 (na podstawie danych z archiwów MSZ RT): http://ankara.msz.gov.pl/pl/o_ambasadzie/z_historii_placowki/lista_ambasadorow/ (20.08.2015).

⁶⁴ Legenda głosi, że w czasie rozbiorów na dworze sułtana stało puste krzesło czekające na polskiego ambasadora. Przy corocznych prezentacjach dyplomatów padało głośne pytanie: „Czy poseł Lechistanu [Polski – TM] już przybył?”, a jeden z dworzan głośno odpowiadał: „Poseł Lechistanu jeszcze nie dotarł”. Klucze do polskiej ambasady przechowywano w skarbcu sułtańskim. Tuż po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. sułtan przekazał je Polakom.

⁶⁵ M. Derwich, *Rzeczpospolita szlachecka (1586-1795)*, Wrocław 2004, s. 63-113.

⁶⁶ J. Romanowska, *Stematografija Hristofora Žefarovicia jako dokument kulturowych i narodowych dążeń Serbów w pierwszej połowie XVIII wieku*, „Adeptus” 2014, nr 4, s. 23-24.

wiele w losach Serbów zmieniła wojna rosyjsko-turecka oraz austriacko-turecka w 1787 r. Serbowie zaangażowali się w rywalizację pomiędzy Habsburgami i Rosją, gdyż ta druga próbowała uzyskać wpływy u wybrzeży Morza Czarnego i na Bałkanach, tym samym zmierzała do osłabienia tureckich wpływów na tym terenie.

Wiek XIX zarówno dla Polaków, jak i Serbów był okresem wielkich zrywów narodowowyzwoleńczych. Do serbskiej irredenty doszło już w 1804 r. Ten ruch niepodległościowy, trwający do roku 1815, był pierwszym, który zakończył się sukcesem⁶⁷. W jego następstwie w ramach Imperium Osmańskiego, na zasadach autonomii, powstało Księstwo Serbii, w którym władzę objął Miloš Obrenović. O prymat w odradzającej się Serbii rywalizowały dwa rody: potomkowie Đorđe Petrovicia – Jerzego Czarnego, przezywanego Karađorđević (od koloru włosów) i wspomnianego Miloša Obrenovicia. Ostatecznie stryjeczny wnuk tego drugiego – Milan I Obrenović – w 1878 r., po ponad czterystu latach, doprowadził do uzyskania przez Serbię niepodległości⁶⁸, a w 1882 r. przywrócił tytuł królewski⁶⁹. Powstania narodowowyzwoleńcze Polaków (1830-1831 i 1863-1864) – niestety – nie przyniosły im niepodległości, a wręcz odwrotnie – ograniczenie autonomii i wzmoczoną rusyfikacyjną i germanizacyjną politykę zaborców⁷⁰. Odpowiedzią na nie była praca organiczna i praca u podstaw oraz konspiracyjna działalność polityczna⁷¹.

Wiek XX zapoczątkował daleko idące zmiany w losach Serbów i Polaków. W 1905 r. w czasie wystąpień rewolucyjnych w Królestwie Polskim, obok żądań ekonomicznych pojawiły się również postulaty dotyczące złagodzenia reżimu narodowego, zaprzestania rusyfikacji, wprowadzenia języka polskiego do szkół i urzędów, a także swobody działania Kościoła katolickiego⁷². Jednak na uzyskanie niepodległości przyszło Polakom czekać do zakończenia I wojny światowej. W Serbii w 1903 r., po obaleniu Obrenoviciów, władzę przejęła druga z dynastii – ród Karađorđevićów. Jej przedstawiciel Petar Karađorđević w czasie wojen bałkańskich poprzedzających wybuch I wojny światowej dowodził armią serbską –

⁶⁷ J. Skowronek, *Kraje bałkańskie w latach 1815-1849. Między status quo a radykalnymi przeobrażeniami*, [w:] *Europa i świat w epoce restauracji, romantyzmu i rewolucji 1815-1849*, t. 2, red. W. Zajewski, Warszawa 1991, s. 10-26

⁶⁸ M. Tanty, *Balkany w XX wieku: dzieje polityczne*, Warszawa 2003, s. 30-31.

⁶⁹ A. Malicki, *Jugosławia*, Warszawa 1974, s. 113.

⁷⁰ Zob. np.: S. Kieniewicz, A. Zahorski, W. Zajewski, *Trzy powstania narodowe – kościuszkowskie, listopadowe, styczniowe*, Warszawa 2000.

⁷¹ Zob. m.in.: T. Astramowicz-Leyk, *Postulaty pracy organicznej w Galicji*, Olsztyn 2013.

⁷² A. Żarnowska, *Spojrzenie na rewolucję 1905 r. w polskiej historiografii – garść refleksji*, „Kwartalnik Historyczny” 2006, R. 113, nr 4, s. 59-94.

najpierw razem z Bułgarią, Czarnogórą i Grecją przeciwko Turcji (tzw. pierwsza wojna bałkańska), a potem przeciwko Bułgarii (tzw. druga wojna bałkańska)⁷³. Z obu wojen Serbia wyszła zwycięsko, co zaniepokoiło Austro-Węgry, zwłaszcza że Serbię od dłuższego czasu popierała Rosja. Zamach na austriackiego następcę tronu arcyksięcia Franciszka Ferdynanda Habsburga 28 czerwca 1914 r. w Sarajewie dokonany przez serbskiego nacjonalistę z Bośni Gavrilo Principa uznaje się za bezpośrednią przyczynę wybuchu I wojny światowej⁷⁴.

W następstwie I wojny światowej 1 grudnia 1918 r. powstało Królestwo Słoweńców, Chorwatów i Serbów (Królestwo SHS), a królem został Petar I Karađorđević⁷⁵. Również Polakom rok 1918 przyniósł zmiany – po 123 latach zaborów Polska odzyskała niepodległość. W przeciwieństwie do Królestwa SHS, odrodzone państwo polskie stało się republiką – Drugą Rzeczpospolitą⁷⁶. W dwudziestoleciu międzywojennym zarówno w Królestwie SHS, jak i w II RP doszło do zamachów stanu i utworzenia rządów autorytarnych. Po przewrocie dokonanym w 1929 r. Aleksandar I Karađorđević wprowadził rządy dyktatorskie, a nazwę państwa przemianowano na Królestwo Jugosławii⁷⁷. Z kolei w Polsce w następstwie przewrotu majowego w 1926 r. Józef Piłsudski zapoczątkował rządy autorytarne, a prezydentem został Ignacy Mościcki⁷⁸. Kres panowaniu Aleksandara I Karađorđevicia położyło jego zabójstwo dokonane w Marsylii w 1934 r., a w Polsce rok później (1935 r.) zmarł Józef Piłsudski. W Jugosławii regentem został Pavle Karađorđević, początkowo kierujący się polityką neutralności. Jednak w 1941 r. w Berlinie, w imieniu Królestwa Jugosławii, podpisał przystąpienie do Paktu Trzech⁷⁹. Natomiast Polska jeszcze za życia Piłsudskiego zawarła dwa układy o nieagresji: w 1932 r. z ZSRR, a w 1934 r. z III Rzeszą. Jednak tuż przed wybuchem drugiej wojny światowej (jesienią 1938 i wiosną 1939 r.) strona polska odrzuciła żądania niemieckie oddania Gdańska i zbudowania eksterytorialnej autostrady prowadzącej przez Pomorze Gdańskie do Prus Wschodnich oraz propozycję przystąpienia do paktu antykominternowskiego.

⁷³ M. Dymarski, *Konflikty na Bałkanach w okresie kształtowania się państw narodowych w XIX i na początku XX wieku*, Wrocław 2010; R. Rabka, *Balkany 1912-1913*, Warszawa 2010.

⁷⁴ Por. W. Gluck, *Historia zamachu sarajewskiego*, Oświęcim 2014 (reedycja z 1935); G. King, *Zabić arcyksięcia*, tłum. A. Gralak, Kraków 2014.

⁷⁵ H. Kuberski, *Południowosłowiański „bękart Wersalu”. Polityka zagraniczna Królestwa (SHS) Jugosławii 1919-1941*, „Glaukopis” 2009, nr 13-14., s. 100-101.

⁷⁶ Zob. np.: O. Terlecki, *Z dziejów Drugiej Rzeczypospolitej*, Kraków 1985; A. Garlicki, *Drugiej Rzeczypospolitej początki*, Wrocław 1996.

⁷⁷ A. Kosecki, *W bałkańskim tygł*, Pułtusk 2002, s. 121.

⁷⁸ Por. A. Garlicki, *Przewrót majowy*, Warszawa 1978; A. Czubiński, *Przewrót majowy 1926 roku*, Warszawa 1989; M. Wołos, *O Piłsudskim, Dmowskim i zamachu majowym*, Kraków 2013.

⁷⁹ H. Kuberski, op. cit., s. 112-113.

Druga wojna światowa oba narody zastała w przeciwnych obozach, jednak z czasem znalazły się one po tej samej stronie. Polska w następstwie agresji niemieckiej (01.09.1939 r.) oraz wkroczenia wojsk Armii Czerwonej (17.09.1939 r.) została podzielona na ziemie wcielone do III Rzeszy, ziemie będące pod niemiecką okupacją (Generalne Gubernatorstwo) oraz ziemie pod okupacją radziecką. Rząd polski opuścił granice Polski i udał się na emigrację. Natomiast w kraju powstały struktury państwa podziemnego oraz rozwinęła się działalność konspiracyjna i partyzancka⁸⁰. Zanim front wschodni przeszedł przez ziemie polskie, w Warszawie w 1944 r. wybuchło powstanie⁸¹.

Jugosławia pierwotnie ogłosiła neutralność, ale gdy w 1941 r. regent Jugosławii książę Pavle Karađorđević rozpoczął rozmowy w państwach „osi”, to gen. Dušan Simović dokonał zamachu stanu, odsunął go od władzy i wypowiedział wojnę Niemcom⁸². To z kolei spowodowało napaść III Rzeszy i jej sojuszników na Jugosławię oraz jej podział. Chorwacja ogłosiła wówczas swoją niepodległość i oderwała się od Jugosławii⁸³, Czarnogóra przeszła pod protektorat Włoch, a Serbia z rządem Nadicia znalazła się pod okupacją niemiecką. Król wraz z rządem udał się na emigrację, natomiast w kraju rozwinął się ruch partyzancki kierowany przez Josipa Broz Titę⁸⁴. Wystąpił on też przeciwko serbskim czetnikom Dragoljuba Draży Mihailovicia, którzy opowiadali się za restauracją Królestwa Jugosławii⁸⁵. W latach 1942-1943 na terenie Jugosławii powstały nowe władze państwowe.

Zarówno ziemie polskie, jak i jugosłowiańskie spod okupacji niemieckiej zostały wyzwolone w ramach tzw. frontu wschodniego. Z jednej strony był to efekt przemarszu wojsk Armii Czerwonej, a z drugiej wola niepodległości i walk rodzimej partyzantki⁸⁶.

Zakończenie II wojny światowej przyniosło w obu państwach poważne zmiany ustrojowe. W 1945 r. po detronizacji ostatniego króla Jugosławii Petara II Karađorđevicia proklamowano powstanie Socjalistycznej Federacyjnej Republiki

⁸⁰ Zob. m.in.: K. Grünberg, *Czas wojny 1939-1945*, Toruń 1991; W. Banasiuk, *Polska podczas II wojny światowej*, Rzeszów 1995.

⁸¹ Po roku 1990 na rynku księgarskim ukazało się przeszło 900 pozycji na temat powstania warszawskiego. Zob. m.in.: N. Davies, *Powstanie '44*, Kraków 2004.

⁸² F. Ryszka, *Noc i mgła: Niemcy w okresie hitlerowskim*, Warszawa 1997 (wyd. 3), s. 320-322.

⁸³ H. Kuberski, *Powstanie Niepodległego Państwa Chorwackiego (kwiecień-sierpień 1941)*, „Dzieje Najnowsze” 2012, R. XLIV, z. 1, s. 71-72.

⁸⁴ P. Simić, *Tito: zagadka stulecia*, tłum. D. Cirlić-Straszyńska, D. Jovanka Ćirlić, Wrocław 2011.

⁸⁵ K. Nikolić, *Srbija u Titovoj Jugoslaviji: (1941-1980)*, Beograd 2011.

⁸⁶ P. Matusak, E. Pawłowski, T. Rawski, *II wojna światowa*, cz. 2, Warszawa 2013.

Jugosławii⁸⁷. Dominującą rolę w tym państwie federacyjnym odgrywała Serbia, a rządy autorytarne objął Josip Broz Tito (z pochodzenia Chorwat). Aż do śmierci (w 1980 r.) bezwzględnie tłumiał wszelkie tendencje odśrodkowe⁸⁸. Z kolei na ziemiach polskich w 1945 r. powstała Rzeczpospolita Polska, która od 1952 r. nosiła nazwę Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL)⁸⁹. Natomiast na uchodźstwie aż do 1990 r. nadal funkcjonował rząd Rzeczypospolitej Polskiej, będący kontynuatorem władzy przedwojennej⁹⁰.

Oba państwa – Socjalistyczna Federacyjna Republika Jugosławii oraz Polska Rzeczpospolita Ludowa – znalazły się w jednym obozie polityczno-ustrojowym. Josip Broz Tito początkowo prowadził politykę zbliżenia ze Związkiem Radzieckim i państwami bloku wschodniego, a zwłaszcza z Polską. Jednak w latach 1948-1953 doszło do kryzysu w stosunkach jugosłowiańsko-radzieckich i Jugosławia Tity zaczęła prowadzić własną politykę zagraniczną względem państw zachodnich⁹¹.

W czasie gdy w Jugosławii Tito sprawował rządy autorytarne, to w Polsce doszło do kilku kryzysów społeczno-politycznych (1956, 1968, 1970, 1976 oraz 1980)⁹². Proces transformacji ustrojowej w Polsce zapoczątkowały w 1989 r. rozmowy tzw. Okrągłego Stołu⁹³. Zmianom ustrojowym towarzyszyła transformacja gospodarcza oraz społeczna. Polska była pierwszym krajem, w którym dokonały się przemiany demokratyczne. Znacznie dłużej proces ten trwał w Jugosławii. Śmierć Tity (1980 r.) oraz jesień narodów (1989 r.) zachwiały spójnością kraju i doprowadziły do jego powolnego rozpadu⁹⁴.

⁸⁷ Z. Rutyna-Frelek, *Powstanie Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii*, Warszawa 1985. Oficjalnie nazwa kraju Socjalistyczna Federalna Republika Jugosławii (SFRJ) została przyjęta 7 kwietnia 1964 r. Do dziś żyjący Aleksandar II, syn Petara II Karađorđevicia, jest ostatnim następcą tronu Królestwa Jugosławii i jednocześnie pretendentem do tronu Serbii. Po upadku rządów Slobodana Miloševicia zamieszkał w pałacu w Dedinje pod Belgradem. Zob. strona domowa królewskiej rodziny serbskiej: <http://www.royalfamily.org/> (1.09.2015).

⁸⁸ E. Zgodić, *Titova nacionalna politika: temeljni pojmovi, načela i vrijednosti*, Sarajevo 2000.

⁸⁹ Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL) – oficjalna nazwa państwa polskiego w latach 1952-1989.

⁹⁰ M.C. Sokołowski, *Dzieje prezydentury Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie*, Warszawa 2007.

⁹¹ M.J. Zacharias, *Komunizm, federacja, nacjonalizmy: system władzy w Jugosławii 1943-1991: powstanie, przekształcenia, rozkład*, Warszawa 2004.

⁹² P. Codogni, *Rok 1956*, Warszawa 2006; K. Kozłowski, *Od Października '56 do Grudnia '70*, Szczecin 2002; P. Sasanka, *Czerwiec 1976: geneza – przebieg – konsekwencje*, Warszawa 2006; T.G. Ash, *Jesień wasza, wiosna nasza*, tłum. M. Dziewulska, A. Husarska, M. Król, Warszawa 2009.

⁹³ *Postanowienia Okrągłego Stołu*. Wyd. NSZZ „Solidarność” Region Warmińsko-Mazurski, Olsztyn 1989; A. Garlicki, *Rycerze Okrągłego Stołu*, Warszawa 2004.

⁹⁴ M. Waldenberg, *Rozbicie Jugosławii: od separacji Słowenii do wojny kosowskiej*, Warszawa 2003; I. Rycerska, *Rozpad Jugosławii: przyczyny i przebieg*, Kielce 2003; J. Pirjevec, *Jugoslovsanske vojne: 1991-2001*, Ljubljana 2003; K. Pawłowski, *Kosowo: konflikt i interwencja*, Lublin 2008.

Zarówno Polska, jak i państwa bałkańskie powstałe po rozpadzie Jugosławii rozpoczęły rozmowy i sukcesywnie przystępowały do NATO oraz Unii Europejskiej. Polska w 1999 r.⁹⁵, a Słowenia w 2004 r. zostały członkami NATO. Natomiast członkami UE Polska⁹⁶ i Słowenia zostały w 2004 r., a Chorwacja w 2013 r. Z kolei Serbia w 2009 r. złożyła wniosek o to członkostwo⁹⁷. W taki oto sposób narody, których korzenie w średniowieczu były wspólne, zatoczyły krąg i na nowo próbują budować zgodną, ponad podziałami, przyszłość.

Zestawienie wydarzeń w dziejach polskich i serbskich na przestrzeni wieków

WIEK	POLSKA I POLACY	SERBIA I SERBOWIE
VI	Napływ Prastłowian z obszarów naddnieprzańskich do Europy Wierzenia pierwotne Słowian (siły przyrody, zjawiska atmosferyczne): m.in. Swaróg (bóg nieba, słońca i ognia) i jego syn – Dadźbóg (bóstwo solarne)	
VII	Powstawanie związków plemiennych Polan, Wiślan, Goplan, Pomorzan, Łędzian i Mazowszan	Wyprawa Serbołużyczan z terenów Białej Serbii (Łużyce) na Bałkany pod wodzą „Nieznanego księcia” (serb. Nepoznati knez)
VIII		Państwa plemienne Duklan (Dukla), Trebinian (Trawunia), Zahumlan (Humen) oraz księstwo serbskie Višeslavićów : legendarni Višeslav, Radoslav, Prosigoj
IX	Państwo Wiślan podporządkowane Państwu Wielkomorawskiemu Panowanie dynastii Piastów w państwie Polan: legendarni Siemowit, Lestek, Siemomysł	Księstwo Serbii – Vlastimir Ok. 880 r. chrystianizacja , za Muncimira
X	966 r. chrystianizacja za Mieszka I	Raszka dynastii Vukanovićów – wschodnia część pierwszego państwa serbskiego
XI	Wojny polsko-niemieckie – pokój w Budziszynie Wyprawa kijowska – zajęcie Grodów Czerwieńskich 1025 r. – Bolesław Chrobry – pierwszy król Polski	Rządy żupanów Raški
XII	Konflikt z cesarstwem Kryzys monarchii; okres rozbicia dzielnicowego	Panowanie dynastii Nemaniciów
XIII	Sprowadzenie Zakonu krzyżackiego na ziemię chełmińską	Uniezależnienie od Bizancjum i zjednoczenie ziem serbskich 1217 r. – Królestwo Serbii – Stefano Prvovenčani albo Nemanjić (Stefan I Koronowany)

⁹⁵ J. Nowak-Jeziorański, *Polska droga do NATO: listy, dokumenty, publikacje*, Wrocław 2006.

⁹⁶ J.M. Fiszer, *Unia Europejska a Polska. Dziś i jutro*, Toruń 2003 i inne.

⁹⁷ N. Lubik-Reczek, *Państwa postjugosłowiańskie wobec członkostwa w Unii Europejskiej i NATO (analiza porównawcza)*, Toruń 2011.

XIV	<p>Zjednoczenie ziem polskich i koronacja Władysława Łokietka Konflikt i sądy z Zakonem krzyżackim 1333 r. Korona Królestwa Polskiego (łac. Corona Regni Poloniae) za Kazimierza Wielkiego Reformy Kazimierza Wielkiego 1370 r. koniec dynastii Piastów Panowanie dynastii Jagiellonów – Władysław Jagiełło</p>	<p>Uniezależnienia Kościoła serbskiego poprzez utworzenie autokefalicznego biskupstwa serbskiego, w 1345 r. przekształconego w patriarchat serbski 1346 r. – Carstwo Serbów i Greków za Stefano Uroša IV Dušana</p> <p>Reformy Stefano Uroša IV Dušana 1371 r. koniec dynastii Nemaniciów Panowanie dynastii Hrebeljanovićów – Lazar Hrebeljanović 1389 r. bitwa na Kosowym Polu – wielka przegrana MIT KOSOWSKI</p>
XV	<p>1410 r. bitwa pod Grunwaldem – wielkie zwycięstwo MIT GRUNWALDZKI 1444 r. – bitwa pod Warną – poległ król Władysław Jagiellończyk (zw. Warneńczykiem) 1454-1466 – zwycięska wojna trzynastoletnia z Zakonem krzyżackim</p>	<p>Panowanie dynastii Brankovićów 1444 r. – bitwa pod Warną: Đorđe Branković (lennik turecki) zachował neutralność 1459 r. – koniec dynastii: Stefano Branković (Stefan V Ślepy) ostatnim władcą niepodległej Serbii Okupacja turecka</p>
XVI	<p>Polityka Zygmunta Starego i zbliżenie polsko-tureckie 1569 r. – Rzeczpospolita Obojga Narodów 1572 r. – koniec dynastii Jagiellonów Królowie elekcyjni Rywalizacja polsko-turecka w Mołdawii</p>	<p>wystąpienia antytureckie</p>
XVII	<p>Wojny Rzeczypospolitej z Rosją, Szwecją i Turcją Konfrontacja polsko-turecka pod Cecorą, Chocimiem, Wiedniem 1699 r. – pokój w Karłowicach kres wojen polsko-tureckich, początek przyjaznych stosunków</p>	<p>Walki partyzanckie skierowane przeciwko władzy tureckiej i panom feudalnym</p> <p>1699 r. – pokój w Karłowicach – kres nadziei serbskich na wsparcie ze strony „Ligi Świętej”</p>
XVIII	<p>Rozbiory Rzeczypospolitej 1772, 1792, 1795 1795 r. upadek państwa polskiego Turcja nie uznała traktatów rozbiorowych Zabór pruski, austriacki i rosyjski</p>	<p>1787-1792 – wojna rosyjsko-turecka – Serbowie opowiedzieli się po stronie Rosji</p>
XIX	<p>1815 r. – powstanie Królestwa Polskiego w unii personalnej z Carską Rosją na zasadach autonomii 1830 r. – powstanie listopadowe (ograniczenie autonomii Królestwa Polskiego) 1863-1864 – powstanie styczniowe (zmiana nazwy na Kraj Przywiślański) Rusyfikacja i germanizacja ziem polskich pod zaborami Praca organiczna i praca u podstaw oraz konspiracyjna działalność polityczna</p>	<p>1804-1815 – dwa powstania serbskie: utworzenie Księstwa Serbskiego w ramach Imperium Osmańskiego – księciem Miloš Obrenović 1830 r. – autonomia Księstwa Serbskiego</p> <p>1878 r. – niepodległość Serbii 1882 r. – Królestwo Serbii 1885 r. – wojna serbsko-bułgarska</p>

<p>XX I połowa</p>	<p>1905 r. – rewolucja w Rosji i Królestwie Polskim</p> <p>1918 r. – niepodległość państwa polskiego – powstanie II Rzeczypospolitej Polskiej</p> <p>1926 r. – przewrót majowy, rządy autorytarne Józefa Piłsudskiego, rządy tzw. sanacji, prezydentem Ignacy Mościcki</p> <p>1935 r. – śmierć Józefa Piłsudskiego</p>	<p>1903 r. – obalenie Obrenowiciów; władzę objął ród Karadorđevićów</p> <p>1912-1913 – dwie wojny bałkańskie</p> <p>28.06.1914 r. – zamach w Sarajewie</p> <p>1918 r. – utworzenie Królestwa Serbów, Chorwatów i Słoweńców (SHS), królem Petar I Karadorđević</p> <p>1929 r. – zamach stanu – Królestwo Jugosławii, rządy dyktatorskie Aleksandara I Karadorđevicia</p> <p>1934 r. – zabójstwo Aleksandara I Karadorđevicia</p>
<p>II wojna światowa</p>	<p>01.09.1939 r. – agresja niemiecka na Polskę</p> <p>17.09.1939 r. – wkroczenie Armii Czerwonej na Kresy Wschodnie</p> <p>Prezydent i rząd na uchodźstwie</p> <p>Podział ziem polskich: ziemie wcielone do III Rzeszy, ziemie będące pod niemiecką okupacją (Generalne Gubernatorstwo) oraz ziemie pod okupacją radziecką</p> <p>Powstanie struktury państwa podziemnego oraz działalność konspiracyjna i partyzancka</p> <p>Ruch oporu: organizacji prorządowych i komunistycznych</p> <p>grudzień 1943/styczeń 1944 r. do 1947 r. – KRN (parlament utworzony przez PPR)</p> <p>lipiec–grudzień 1944 r. – PKWN: tymczasowy organ władzy wykonawczej</p>	<p>27.03.1941 r. – zamach stanu, dymisjonowanie Rady Regencyjnej i wypowiedzenie wojny III Rzeszy</p> <p>Król i rząd na emigracji</p> <p>06.04.1941 r. – atak III Rzeszy na Jugosławię</p> <p>Podział Jugosławii: Chorwacja ogłosiła niepodległość i oderwała się od Jugosławii, Czarnogóra pod protektoratem Włoch, Serbia pod okupacją niemiecką</p> <p>Ruch partyzancki Josipa Broz Tity</p>
<p>Czasy po II wojnie światowej</p>	<p>28.06.1945 r. – Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej (następstwo ustaleń w Jałcie)</p> <p>1952-1989 – Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL)</p> <p>1956, 1968, 1970, 1980 – kryzysy społeczno-polityczne</p> <p>1980 r. – wydarzenia sierpniowe, powstanie NSZZ Solidarność</p> <p>1981-1983 – stan wojenny</p>	<p>listopad 1945 r. – obalenie Karadziorđewićów; Jugosławia republiką</p> <p>1945-1980 – rządy komunistyczne (dyktatorskie) Josipa Broz Tity</p> <p>1980-1990 – kryzys gospodarczy, rządy Slobodana Miloševicia</p>

XX/XXI	<p>06.02.-04.04.1989 r. – obrady tzw. Okrągłego Stołu 4 i 18.06.1989 r. – tzw. wybory czerwcowe do parlamentu</p> <p>1992 r. – tzw. Mała konstytucja; uchylenie konstytucji z 1952 r.</p> <p>1997 r. – III Rzeczpospolita Polska</p> <p>1999 r. – Polska członkiem NATO</p> <p>2004 r. – Polska członkiem UE</p>	<p>Od 1991 r. – rozpad Jugosławii: 1991 r. trzy z sześciu republik jednostronnie ogłosiły niepodległość: Republika Chorwacji (25.06) Republika Słowenii (25.06) Republika Macedonii (8.09) 05.04.1992 r. suwerenność ogłosiła Republika Bośni i Hercegowiny.</p> <p>04.02.2003 r. w miejsce Jugosławii powstało państwo: Serbia i Czarnogóra [istniało do 2006 r.]; 2004 r. – Słowenia członkiem NATO oraz UE 03.06.2006 r. – powstanie odrębnych dwóch państw: Czarnogóra Serbia 17.02.2008 r. od Serbii oddzieliło się Kosowo 2009 r. – prezydent Boris Tadić w Sztokholmie złożył wniosek o członkostwo Serbii w UE 2013 r. – Chorwacja członkiem UE</p>
---------------	---	---

Jak potoczyły się losy narodów słowiańskich od średniowiecza po czasy nam współczesne? Gdy na północy Europy kształtowały się początki państwa Piastów, to w tym samym czasie na południu, na Bałkanach, powstały państwa słowiańskie: Serbia oraz Chorwacja. Gdy Polska w XVI-XVII w. walczyła z Turcją, to na południu Europy część ziem Słowian została podporządkowana właśnie imperium osmańskiemu. W następstwie I wojny światowej Polacy odzyskali niepodległość i odbudowali swoje państwo, a jedną z przyczyn wybuchu tej wojny (bo nie jedyną) były wojny bałkańskie i zamach w Sarajewie. Powstanie czy też rozpad Jugosławii wynikają ze zmian zachodzących w Europie w XX wieku, w tym z końca wpływów Związku Radzieckiego w bloku państw tzw. demokracji ludowej. To z kolei nierozzerwalnie wiąże się dziejami państwa polskiego – powstanie II RP po I wojnie światowej, PRL – w następstwie II wojny światowej oraz III RP w wyniku jesieni narodów, która początki miała właśnie w Polsce.

Obudowa dydaktyczna tekstu autorskiego książki przeznaczonej dla młodzieży

Wydarzenia polityczne oraz zmiany graniczne zachodzące na przestrzeni dziejów będą lepiej zrozumiałe, jeżeli w książce polsko-serbskiej do tekstu zostaną dołączone odpowiednie mapy. Pozwoli to na orientację przestrzenną, a także zilustruje zmiany graniczne na północy i południu Europy. Z kolei drzewa gene-

alogiczne dynastii panujących w obu państwach ułatwią uczniom uporządkowanie chronologii wydarzeń.

Przygotowując materiał dydaktyczny dla potrzeb edukacyjnych warto, aby obok wydarzeń politycznych, młodemu pokoleniu Polaków i Serbów również przybliżyć dokonania i osiągnięcia obu państw w dziedzinie kultury czy nauki. Odmienność kulturową można zaprezentować na starannie dobranych ilustracjach, pokazujących najważniejsze obiekty architektoniczne czy też przykłady malarstwa. Obok polityków, do historii przeszli również wybitni twórcy nauki, literatury, muzyki, malarstwa, filmu itp. Ze strony polskiej nie można pominąć, na przykład, Mikołaja Kopernika czy Fryderyka Chopina, a ze strony serbskiej na przykład Nikoli Tesli czy Georgija „Đura” Jakšicia. Oba narody wydały wybitnych noblistów, takich jak: Maria Skłodowska-Curie, Henryk Sienkiewicz, Władysław Reymont, Czesław Miłosz, Lech Wałęsa oraz Wisława Szymborska, ale także i Ivo Andrića. Serbowie byli znakomitymi twórcami fresków, polichromii i ikon, cenionych na całym świecie. Synem polskiej ziemi był Karol Wojtyła – papież Jan Paweł II.

Warto, aby o tym wszystkim dowiedzieli się zarówno polscy, jak i serbscy uczniowie. Pozwoli to im na pełniejsze zrozumienie nie tylko tego, co dzisiaj dzieje się na antypodach tego samego kontynentu, ale także na uświadomienie odmienności kulturowej narodów niegdyś sobie bliskich. Opracowanie takiej książki dla celów dydaktycznych może ponadto przyczynić się do pobudzenia zainteresowania oraz chęci poznawania dziejów i kultury drugiego kraju oraz narodu.